

ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ ΛΟΓΟΥ, ΟΜΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ Πρώιμες ενδείξεις - Πρόληψη

ΕΠΕΑΕΚ, τίτλος έργου

«Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών στα Προβλήματα λόγου και Ομιλίας»

Υπεύθυνος Προγράμματος:

Δράκος Γεώργιος, καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος Πανεπιστημίου Αθηνών

Εισηγήτρια: Γιαννετοπούλου Αγγελική, Λογοθεραπεύτρια- Ειδική Παιδαγωγός

ΥΛΙΚΟ ΕΠΙΜΟΡΦΟΥΜΕΝΩΝ

ΓΙΑΤΙ ΜΙΛΑΜΕ;

- Για να δώσουμε πληροφορίες,
- Για να πάρουμε πληροφορίες,
- Για να περιγράψουμε ένα γεγονός την ώρα που γίνεται,
- Για να προτρέψουμε τον ακροατή να κάνει, να πιστέψει ή να αισθανθεί κάτι,
- Για να εκφράσουμε τους σκοπούς μας, το τι πιστεύουμε ή τι αισθανόμαστε,
- Για να δείξουμε ότι έχουμε διάθεση για επικοινωνία,
- Για να λύσουμε προβλήματα,
- Για να διασκεδάσουμε τους άλλους,
- Για τη μαγική σκέψη, για την ποίηση, για να πείσουμε τον εαυτό μας να κάνουμε κάτι,
- Για να πούμε ποιος είμαστε.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ;

Οποιοσδήποτε τρόπος, λεκτικός ή μη λεκτικός, μέσω του οποίου ένα άτομο ανταλλάσσει / ανακοινώνει / πληροφορεί για βιώματα, ιδέες, γνώσεις, καταστάσεις, ανάγκες και συναισθήματα σ' ένα άλλο άτομο.

Αυτό επιτυγχάνεται μέσω πράξεων ομιλίας, δηλ. μέσω των πιθανολογούμενων προθέσεων ενός ομιλητή όταν εκφέρει μια φράση σε σχέση με έναν ακροατή.

Η επικοινωνία αποτελεί βασική λειτουργία του λόγου και οι πράξεις ομιλίας τις βασικές μονάδες της επικοινωνίας.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΛΟΓΟΣ;

Λόγος είναι η εν δυνάμη ικανότητα που διαθέτει ο άνθρωπος για να οργανώνει τις σκέψεις, τις ανάγκες και τα συναισθήματά του και να τα εκφράζει (λεκτικοποιεί) στους άλλους μέσω ενός συστήματος σημείων φωνητικού χαρακτήρα σε συγκεκριμένο πλαίσιο συμφραζόμενων και σχέσεων αλληλεπίδρασης.

λόγος = γλώσσα + ομιλία

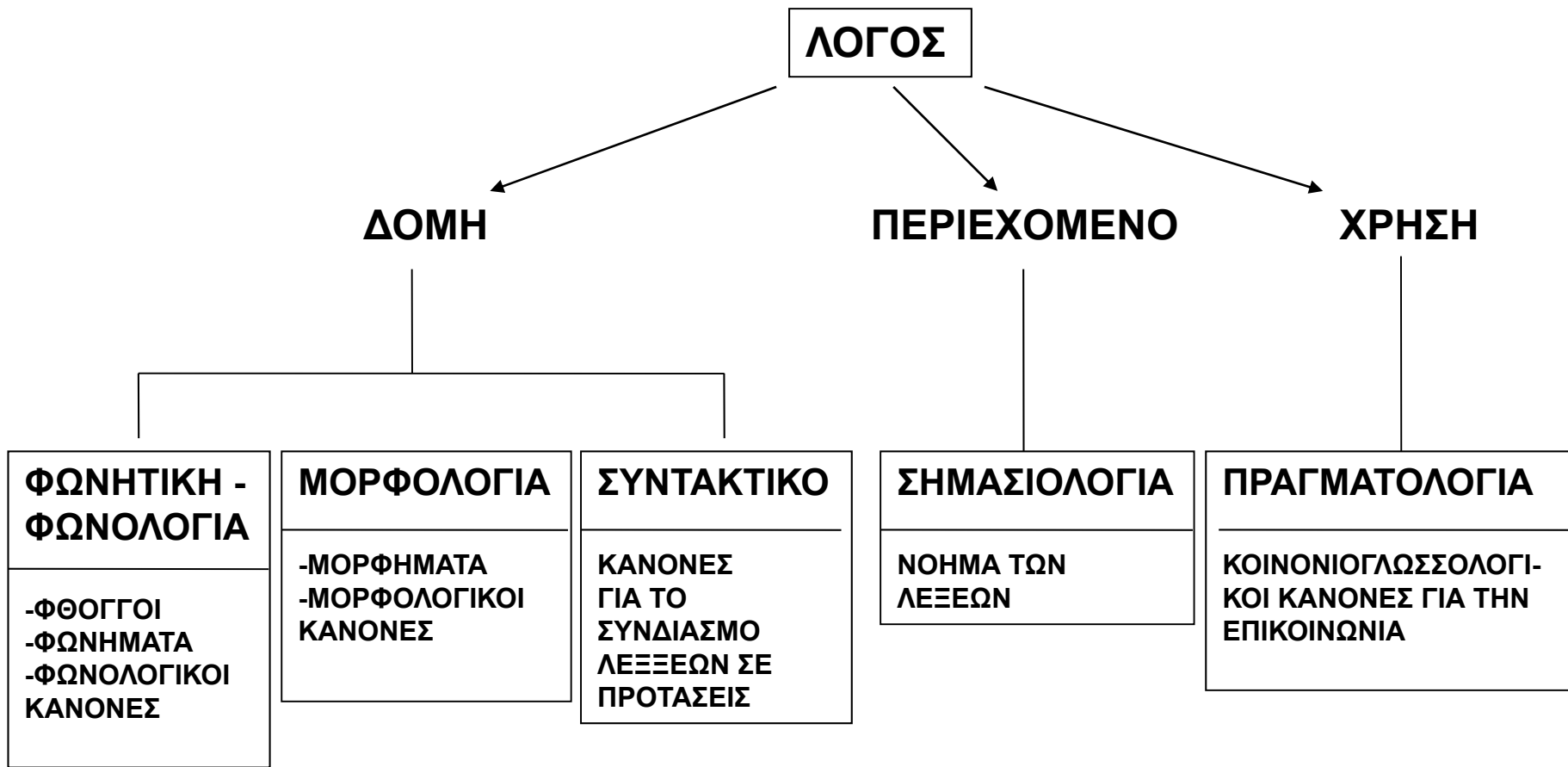
ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΓΩΣΣΑ;

Το σύστημα σημείων, φωνητικού χαρακτήρα, που χρησιμοποιούν τα μέλη μιας γλωσσικής κοινότητας για να επικοινωνήσουν.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΟΜΙΛΙΑ;

Ατομικός, προσωπικός τρόπος πραγμάτωσης της γλώσσας. Διεξάγεται μέσα σε ορισμένες επικοινωνιακές περιστάσεις.

$$\frac{\text{μορφή}}{\text{ύλη}} = \frac{\text{γλώσσα}}{\text{ομιλία}}$$

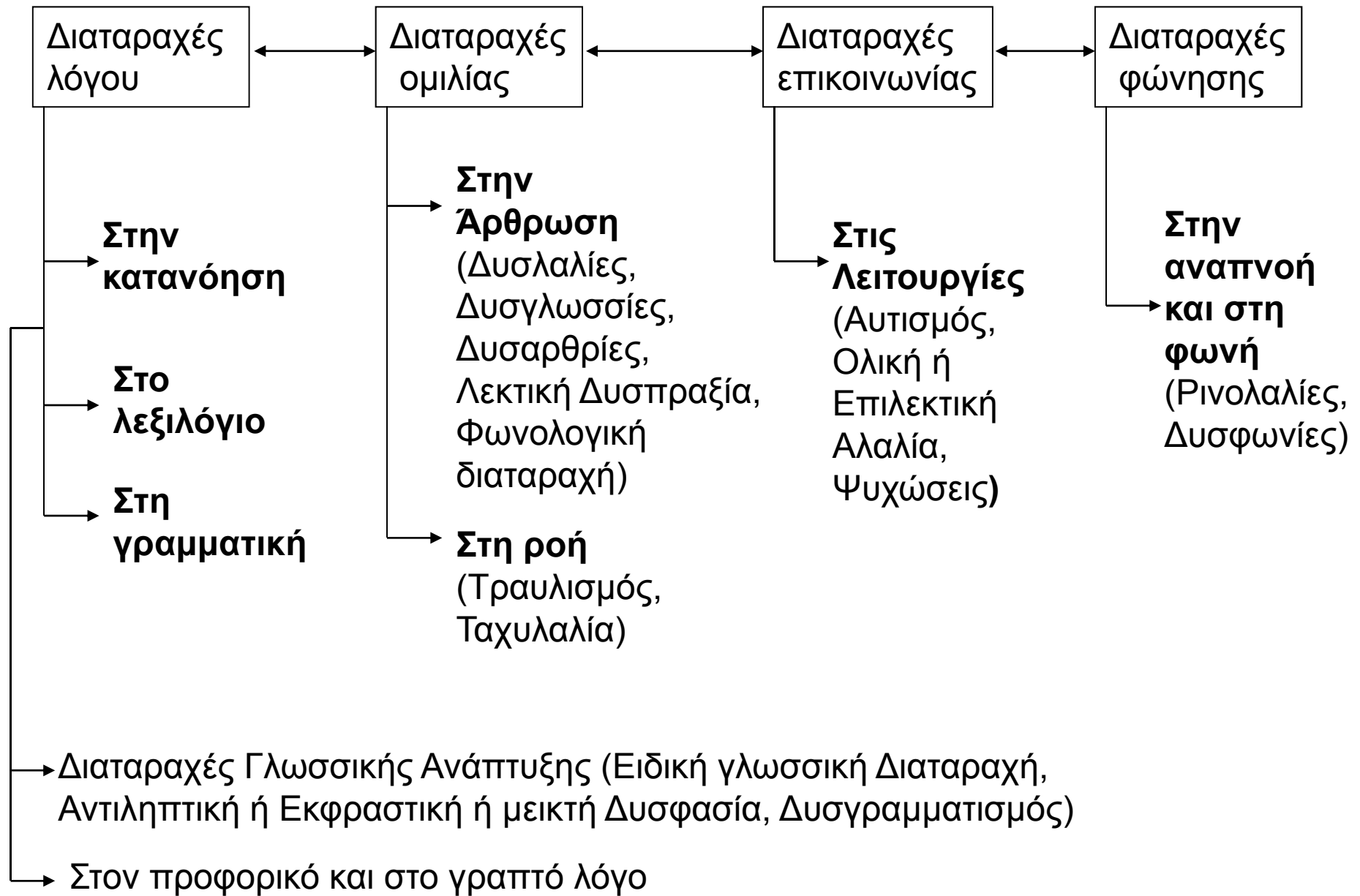

Τα στοιχεία του λόγου

ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ		
ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ	ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ	ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
1. Φωνητικό	–	Αρθρωτική διαταραχή (Δυσλαλία)
2. Φωνολογικό	Προβλήματα στη διάκριση των αντιθετικών χαρακτηριστικών των φωνημάτων	Φωνολογική διαταραχή (Δυσλαλία)
4. Συντακτικό – Μορφολογικό	Μειωμένη – περιορισμένη κατανόηση πολύπλοκων μορφο-συντακτικών δομών	(Δυσγραμματισμός) ↓ Ειδική Γλωσσική Διαταραχή
5. Σημασιολογικό - Λεξιλογικό	Προβλήματα «Παθητικό» Λεξιλόγιο (ποιοτικά διαφοροποιημένο και ποσοτικά περιορισμένο) —→ και	(Προβλήματα «Ενεργητικό» Λεξιλόγιο)
6. Πραγματολογικό	Προβλήματα ερμηνείας των συμφραζόμενων της γλώσσας σε διαφορετικές καταστάσεις εντός απαιτητικού πλαισίου	Επικοινωνιακή διαταραχή. Έλλειψη απαραίτητης γλωσσικής ευελιξίας για την αντιμετώπιση πραγματικών καταστάσεων στη ζωή. (Αυτιστικό Φάσμα)

ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΑΡΘΡΩΣΗΣ

Ανικανότητα σωστής παραγωγής συγκεκριμένων φθόγγων

Η παραγωγή ήχων της ομιλίας απαιτεί συγκεκριμένες κινήσεις:

- ✓ της κάτω γνάθου
- ✓ της γλώσσας
- ✓ των χειλιών
- ✓ των παριών
- ✓ της υπερώας

Εκδηλώνεται με Λανθασμένη Άρθρωση:
σιγματισμός, ροτακισμός
κλπ.

ΟΙ ΑΙΤΙΕΣ ποικίλουν:

- **απώλεια ακοής** το παιδί δεν ακούει ή δεν ακούει αρκετά καλά (ποσοτικά)

- **κινητικές δυσκολίες της στοματικής κοιλότητας**

το παιδί δεν εκτελεί καλά κινήσεις : του στόματος, των χειλιών, της γλώσσας

- **ψυχο-συναισθηματική ανωριμότητα**

το παιδί δεν επιθυμεί να μεγαλώσει, οι γονείς του το υπέρ-προστατεύουν

ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ

Τα φωνήματα δεν εκφέρονται σωστά μέσα στη φωνολογική ακολουθία της λέξης

Εκδηλώνεται κυρίως με :

- πτώσεις συλλαβής ή φωνήματος
- αναδιπλασιασμούς
- αρμονίες
- απλοποιήσεις συμπλεγμάτων
- μεταθέσεις και μετακινήσεις

ΟΙ ΑΙΤΙΕΣ

- δυσκολία στην ακουστική αντίληψη (ποιοτικά) και στην διαφοροποίηση ήχων, το παιδί δεν μπορεί να διακρίνει 2 ήχους που μοιάζουν μεταξύ τους
- δυσκολία στην οργάνωση και αντίληψη του χρόνου
- κινητικές δυσκολίες
- ελλιπής ακουστική μνήμη
- ελλιπή περιβαλλοντικά ερεθίσματα
- συναισθηματική ανωριμότητα

ανωριμότητα ≠ διαταραχής

- Έως 3 ετών τα παιδιά έχουν ολοκληρώσει τη βασική οργάνωση του λόγου.

- Έως 4;6 ετών το 75% των παιδιών έχουν κατακτήσει τους περισσότερους φθόγγους της γλώσσας (εκτός /ts/, dz/ και /r/.

- Έως 6 ετών έχουν κατακτήσει όλους τους φθόγγους και σε συμπλέγματα.

- ▶ **Ανώριμο** είναι το φωνολογικό σύστημα ενός παιδιού όταν υστερεί ένα τουλάχιστον εξάμηνο από τη χρονολογική του ηλικία, ακολουθεί όμως το φυσιολογικό μοντέλο εξέλιξης.
- ▶ **Διαταραγμένο** είναι το φωνολογικό σύστημα ενός παιδιού όταν χρησιμοποιεί ιδιοσυστατικές (jargon) μη-αναλύσιμες διαδικασίες και έχει ξεπεράσει την ηλικία που θεωρείται φυσιολογικό να έχει οργανώσει το φωνολογικό του σύστημα και συνεχίζει να χρησιμοποιεί πρώιμες φωνολογικές διαδικασίες.

ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ ΛΟΓΟΥ

Ειδική διαταραχή του προφορικού λόγου που χαρακτηρίζεται από μια ανακολουθία μεταξύ της εξέλιξης του συνόλου των δεξιοτήτων ενός φυσιολογικού παιδιού και των γλωσσικών του ικανοτήτων, κυρίως όσον αφορά στη γλωσσική του έκφραση

Το 20 με 25% των παιδιών παρουσιάζουν ανωριμότητα ή ελαφριά καθυστέρηση λόγου

Εκδηλώνεται κυρίως με:

- απώλεια ή περιορισμός λόγου
- jargon (μόνο το στενό περιβάλλον κατανοεί το παιδί)
- οι προτάσεις περιέχουν κυρίως ουσιαστικά
- τα ρήματα είναι κυρίως στο τρίτο πρόσωπο
- ασυμφωνίες σε στοιχεία της γραμματικής (μορφολογικά)
- απώλεια ή περιορισμός προτάσεων ή σύνδεση προτάσεων μόνο παρατακτική
- υπάρχουν δυσκολίες κατανόησης εννοιών (χωρο-χρονικές έννοιες κυρίως)
- συνοδεύεται συχνά από φωνολογικές ή/ και αρθρωτικές διαταραχές.

ΔΥΣΦΑΣΙΑ

ΕΙΔΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ

ΣΟΒΑΡΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΠΟΥ
ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΤΑΙ ΧΩΡΙΣ
ΣΥΝΟΔΗ ΑΠΩΛΕΙΑ :

- ακοής
- Γνωστικού ελλείμματος
- αρθρωτικών ή άλλων κινητικών προβλημάτων
- ψυχο-συναισθηματικής διαταραχής

Το 10% των παιδιών παρουσιάζουν διαταραχές λόγου ή ομιλίας

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΕΧΟΥΜΕ

- **Εξέλιξη του λόγου**
  - απώλεια λόγου
  - διακοπή της εξέλιξης λόγου
  - ακατανόητη ομιλία (μετά τα 2 χρόνια)
- **Συμπεριφορά**
  - (ή αλλαγή συμπεριφοράς)
  - θυμός
  - διάσπαση προσοχής
  - έλλειψη αυθορμητισμού
- **Λεκτική συμπεριφορά**
  - δεν απαντά στις ερωτήσεις
  - δεν εκτελεί εντολές
- **Ιστορικό**
  - Διαταραχές λόγου στην οικογένεια

3 ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΠΟΥ ΔΕ ΒΟΗΘΑΝΕ

- να απαιτούμε από το παιδί να επαναλαμβάνει τις λέξεις στις οποίες δυσκολεύεται,
- να μιλάμε «μωρουδίστικα»,
- να είμαστε επικριτικοί ή θυμωμένοι όταν το παιδί δεν μιλάει ή δεν μιλάει καθαρά.

3 ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΠΟΥ ΒΟΗΘΑΝΕ

- δείχνουμε ενδιαφέρον για αυτά που λέει το παιδί,
- ενθαρρύνουμε τον διάλογο,
- μιλάμε με το παιδί ενώ παίζουμε μαζί του.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΤΡΑΥΛΙΣΜΟΣ;

ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΤΗΣ ΡΟΗΣ Η ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ ΤΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ

Εκδηλώνεται με :

- επαναλήψεις συλλαβών
- επιμηκύνσεις φωνημάτων
- μπλοκαρίσματα της στοματικής κοιλότητας
- συνοδευόμενες διαταραχές όπως ένταση, σωματικά μπλοκαρίσματα, κλπ...

Έως 3;6 ετών φυσιολογικός ή εξελικτικός τραυλισμός στο 30% των παιδιών

ΕΥΝΟΪΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΝΑΡΞΗΣ

Γεγονότα της καθημερινής ζωής :

- μετακόμιση
- γέννηση αδελφού
- αρχή σχολείου
- χωρισμοί
- κάθε συναισθηματικό τραύμα (απώλεια, κίνδυνος σωματικής ακεραιότητας, κά.)

ΕΥΝΟΪΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΑΓΙΩΣΗΣ

- Προσπάθειες του παιδιού για να μιλάει καλά
- Άρνηση του προβλήματος
- Αδιαφορία του περιβάλλοντος του παιδιού για τη δυσκολία του

3 ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΠΟΥ ΔΕ ΒΟΗΘΑΝΕ

1. Η κοροϊδία και ο θυμός

επειδή παρασύρει το παιδί να κάνει προσπάθειες για να μιλάει σωστά, το οδηγεί προς την παγίωση του τραυλισμού,

2. Οι συμβουλές

«πες το καλά, πάρε μια ανάσα, πες το πιο αργά...»

επειδή οι συμβουλές επικεντρώνουν την προσοχή πάνω στην εκτέλεση του λόγου, ο αυθορμητισμός διακινδυνεύει,

3. Η ψεύτικη αδιαφορία

η επικοινωνία γίνεται ψεύτικη και το παιδί το νιώθει.

3 ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΠΟΥ ΒΟΗΘΑΝΕ

1. Επικεντρώνουμε την προσοχή περισσότερο σε αυτό που θέλει να πει το παιδί και λιγότερο στο τρόπο που το λέει, ενθαρρύνουμε το περιεχόμενο της ομιλίας

2. Δείχνουμε ενδιαφέρον για αυτά που λέει,

3. Κουβεντιάζουμε μαζί του για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει με την ομιλία

ΠΟΤΕ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΖΗΤΗΣΟΥΜΕ ΒΟΗΘΕΙΑ

ΕΩΣ 3 ΧΡΟΝΩΝ

- εάν η ομιλία του παραμένει δυσκατάληπτη,
- εάν χρησιμοποιεί μόνο λίγα ρήματα ή/ και καθόλου άρθρα ή επίθετα,
- εάν δεν κάνει απλές προτάσεις,

ΕΩΣ 4 ΧΡΟΝΩΝ

- εάν δυσκολεύεται να αρχίσει μια πρόταση ή εάν επαναλαμβάνει συλλαβές ή λέξεις,
- εάν η ομιλία του δεν είναι πάντα κατανοητή,
- εάν δεν μπορεί να διηγηθεί απλά και πρόσφατα γεγονότα.

ΕΩΣ 5 ΧΡΟΝΩΝ

- εάν κάνει ακόμα συχνά λάθη στις μικρές λέξεις όπως «θα», «να», «για να»,
- εάν μας δίνει την εντύπωση ότι «δεν είναι μαζί μας» όταν του μιλάμε.

ΕΩΣ 6 ΧΡΟΝΩΝ

- εάν η άρθρωση παρουσιάζει ακόμα διαταραχές,
- εάν δεν εκφράζεται εντελώς σωστά.

ΣΕ ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΗΛΙΚΙΑ

- εάν η φωνή του είναι βραχνή ή ένρινη,
- εάν του πονάνε συχνά τα αυτιά,
- εάν τα άλλα παιδιά το κοροϊδεύουν για τον τρόπο που μιλάει.

ΠΡΟΛΗΨΗ ΔΥΣΚΟΛΙΩΝ ΛΟΓΟΥ

1ο στάδιο πρόληψης

- Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού,
- Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των ειδικών επαγγελματιών.

2ο στάδιο πρόληψης

- Πρώιμη ανίχνευση, (**Η πρώιμη ανίχνευση** μπορεί να πάρει διάφορες μορφές όπως ερωτηματολόγια ή τεστ, **Η έγκυρη διαδικασία** προϋποθέτει τη χρήση ενός σύντομου και εύκολου εργαλείου ανίχνευσης, απευθυνόμενου στις κατάλληλες ηλικιακές ομάδες, σταθμισμένου στη γλώσσα που εφαρμόζεται και στον πληθυσμό που απευθύνεται. **Τα άτομα που το χρησιμοποιούν πρέπει:** Να είναι εκπαιδευμένα στη χρήση του. Να έχουν γνώση της σημασίας του. Να γνωρίζουν και να ενημερώνουν τους γονείς για τα αποτελέσματα του τεστ. Να μπορούν να κάνουν τις κατάλληλες παραπομπές
- Ενημέρωση γονέων και σχολείου,
- Προγράμματα πρώιμης γλωσσικής ανάπτυξης.

3ο στάδιο πρόληψης

- Προγράμματα πρώιμης παρέμβασης,
- Κατάλληλα εκπαιδευτικά πλαίσια,
- Εκπαιδευτικά προγράμματα για γονείς.

Πρόληψη Διαταραχών Λόγου και Ομιλίας

Εργαλείο: ΑνΟμιλο 4 Ανίχνευση διαταραχών ΟΜιλίας και ΛΟγου στην ηλικία των 4 ετών. (3;6-4;6)

Κατασκευαστής: Επιτροπή Πρόληψης του Πανελληνίου Συλλόγου Λογοπεδικών

• Στόχος του ΑνΟμιλο 4

Ο γρήγορος έλεγχος της ομιλίας, του λόγου, της φωνής και της ροής της ομιλίας των παιδιών ηλικίας 3,9 έως 4,6 ετών.

Πλεονεκτήματα του ΑνΟμιλο 4

- Ηλικία των παιδιών που απευθύνεται
- Εμπλοκή επαγγελματιών με τους οποίους τα παιδιά είναι σ' επαφή
- Πληροφορίες προς τους γονείς.

Η ηλικία των 4 ετών

- Ευνοϊκή για την αξιολόγηση των δυσκολιών του λόγου
- Οριακή για την έγκαιρη αντιμετώπιση των δυσκολιών του λόγου
- Δίνει τη δυνατότητα στον ειδικό (παιδιάτρο, νηπιαγωγό...) να επαληθεύσει την επάρκεια των γλωσσικών δεξιοτήτων του παιδιού ή να ανιχνεύσει πιθανή δυσκολία.

Οι γονείς με το ΑνΟμιλο 4

- Ενημερώνονται για την ανάπτυξη του λόγου του παιδιού τους
- Παίρνουν συμβουλές για τη διευκόλυνση της διαδικασίας ανάπτυξης του λόγου
- Παραπέμπονται, εφόσον χρειάζεται, σε λογοπεδικό για πλήρη αξιολόγηση.

Έντυπη μορφή του ΑνΟμιλο 4

- Κάρτα με εικόνες
- Εγχειρίδιο
- Σελίδες βαθμολόγησης και αποτελεσμάτων
- Προφίλ του παιδιού
- Βιβλιάρια λόγου.

Υποδοκιμασίες του ΑνΟμιλο 4

- Λέξεις και Ψευδολέξεις
- Μηνύματα
- Έκφραση
- Φωνή
- Ροή της Ομιλίας.

Πρόληψη Αναγνωστικών Δυσκολιών - Ανίχνευση Αναγνωστικής Ετοιμότητας

Εργαλείο: Δοκιμασία Φωνολογικής Επίγνωσης για παιδιά 3;10-6;6 ετών

Κατασκευαστής: Επιτροπή Έρευνας Πανελληνίου Συλλόγου Λογοπεδικών

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗ	ΤΥΠΟΙ ΥΠΟΔΟΚΙΜΑΣΙΩΝ/ ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ	Θέση στη λέξη	Χαρακτηριστικά της μονάδας προς ανάλυση
ΟΜΟΙΟΚΑΤΑΛΗΞΙΑ (ΡΙΜΑ)	ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ/ ΠΟΙΗΜΑΤΑ	Εύρεση/παραγωγή λέξεων <ul style="list-style-type: none"> • σε δίστιχα που ομοιοκαταληκτούν • με υποκοριστικό μόρφημα • με γραμματικό μόρφημα Εντοπισμός/αναγνώριση	τέλος	<ul style="list-style-type: none"> • Τύποι ρίμας • Δομή συλλαβών....Φ,ΣΦ & ....Φ,ΣΣΦ
ΣΥΛΛΑΒΗ	Καρτέλες Ευαισθητοποίησης	Κατάτμηση Εντοπισμός/αναγνώριση Απόφασης για ομοιότητα ή διαφορά (oddy tasks) Εύρεσης/ παραγωγής Σύνθεσης/συγκερασμού Χειρισμού <ul style="list-style-type: none"> • Προσθήκη • Απαλοιφή • Αντικατάσταση 	αρχή & τέλος	Δομή συλλαβής ΣΦ, ΣΣΦ, ΣΦΣ
ΦΩΝΗΜΑ	Καρτέλες Ευαισθητοποίησης	Εντοπισμός/αναγνώριση Απόφασης για ομοιότητα ή διαφορά Απομόνωσης Διάκριση διαφορετικού (oddy tasks) Εύρεση/ παραγωγή Σύνθεσης/συγκερασμού Κατάτμηση Χειρισμός <ul style="list-style-type: none"> • Προσθήκη • Απαλοιφή 	αρχή	<ul style="list-style-type: none"> • Δομή συλλαβής ΣΦ, ΣΣΦ, ΣΦΣ • Τύπος φωνήματος Τρόπος: έρρινα, εξακολουθητικά Φωνή: άηχα # ηχηρά